

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В АМЕРИКАНСЬКІЙ АКАДЕМІЧНІЙ ЛЕКЦІЇ

Л.М. Рябих, канд. філол. наук (Харків)

Статтю присвячено розгляду принципів організації навчального матеріалу в американській академічній лекції. Джерелом дослідницького корпусу стали транскрипти лекцій викладачів Єльського університету, розміщені на сайті цього провідного вищого навчального закладу. Ураховуючи наявний в університеті розподіл навчальних дисциплін на гуманітарні, суспільні, фізичні та біологічні, матеріал аналізу був сформований з лекцій двох курсів кожної з цих груп. Для проведення дослідження зі змісту лекцій було виокремлено ту частину, що безпосередньо співвідноситься з навчальним матеріалом, зокрема, наданням загальної характеристики навчальній дисципліні. Систематизація змістових складників (мікротем) послужила основою з'ясування їх варіювання. Результати кількісного та якісно-кількісного аналізу демонструють, що чинниками впливу на організацію змісту навчального матеріалу виступають позиція лекції в курсі (вступна, поточна) та специфіка навчальної дисципліни/курсу.

Ключові слова: американська академічна лекція, варіювання, зміст, змістові складники, курс лекцій, навчальний матеріал, навчальна дисципліна, чинники впливу.

Рябих. Л.М. Принципы организации учебного материала в американской академической лекции. Статья посвящена рассмотрению принципов организации учебного материала в американской академической лекции. Источником исследовательского корпуса стали транскрипты лекций преподавателей Йельского университета, размещенные на сайте этого ведущего высшего учебного заведения. Учитывая имеющееся в университете распределение учебных дисциплин на гуманитарные, общественные, физические и биологические, материал анализа был сформирован из лекций двух курсов каждой из этих групп. Для проведения исследования из содержания лекций было выделено ту часть, которая непосредственно соотносится с учебным материалом, в частности, с общей характеристикой учебной дисциплины. Систематизация содержательных компонентов (микротем) послужила основой выяснения их варьирования. Результаты количественного и качественно-количественного анализа показывают, что факторами влияния на организацию содержания учебного материала выступают позиция лекции в курсе (вступительная, текущая) и специфика учебной дисциплины/курса.

Ключевые слова: американская академическая лекция, варьирование, курс лекций, содержание, содержательные составляющие, учебная дисциплина, учебный материал, факторы влияния.

Ryabikh L.M. Principles of teaching material organization in American academic lecture. The article analyzes the principles of teaching material organization in American academic lecture. The source for research corpus is the Yale University site which contains lecture transcripts of leading university professors. Taking into account the classification of disciplines in the University of Yale into humanities, social, physical and biological, material analysis was formed of two courses of lectures within each of the mentioned group. The part of the lectures content corresponding to teaching material in particular, to the general description of the teaching discipline, was taken for analysis. Systematization of content elements (topics) served the basis for the study of their variations. The quantitative and qualitative-quantitative analysis results demonstrate that the factors influencing the teaching material content organization are the position of a lecture within a course (introductory, current) and the peculiarity of a teaching discipline/course of lectures.

Key words: American academic lecture, content, content elements, course of lectures, factors of influence, teaching discipline, teaching material, variations.

Навчальний процес у вищій школі представлений такими формами занять як лекція, семінар, практичне заняття, колоквиум тощо, серед яких лекція посідає основну позицію, що зумовлює актуальність дослідження. Той факт, що лекція є надзвичайно важливою подією в житті університету, підтверджують твердження вчених, які називають лекцію центральною ланкою навчальної діяльності у вищому навчальному закладі [3, с. 4], найпоширенішою формою організації навчального процесу у вищій школі [3, с. 5]; найефективнішою формою передачі змісту дисципліни великій кількості студентів одночасно [4, с. 97]. До того ж, цей тип навчальної діяльності є специфічним для академічної діяльності, таким, що наявний лише у вищій школі.

Основною метою лекції є передача/конструювання наукового знання, отже під час лекції викладач має викласти студентам теоретичні відомості з певної навчальної дисципліни. Цей матеріал структурується викладачем як у рамках окремої лекції, так і в межах цілого лекційного курсу. Об'єктом дослідження є принципи організації навчального матеріалу, зокрема тієї його частини, що стосується надання загальної характеристики навчальній дисципліні, та чинники їх впливу. До таких чинників зараховуємо: (1) загальний або академічний, тобто позиція лекції в структурі цілого курсу; (2) спеціальний або фаховий, тобто специфіка власне навчальної дисципліни. Предметом дослідження виступає виявлення кількісного та якісного варіювання змістових елементів – мікротем, що репрезентують загальну характеристику навчальної дисципліни в американській лекції. При цьому, ми цілком усвідомлюємо той факт, що організація матеріалу, який стосується загальної характеристики навчальної дисципліни, може зазнавати впливу також і індивідуального чинника, проте досліджувані нами чинники впливу дозволяють, на наш погляд, виявити певні загальні тенденції.

Прагнення до інтеграції української вищої школи до світового академічного співтовариства передбачає вивчення досвіду читання лекцій у провідних університетах світу. Саме тому для проведення аналізу матеріалом було обрано лекції викладачів Єльського університету, який є приватним дослідницьким університетом США, що входить

до «Ліги плюща» – спільноти восьми найпрестижніших американських приватних університетів та разом з Гарвардським та Принстонським університетами складає «Велику трійку». У 2011 році університет посів одинадцяте місце в «шанхайському» академічному рейтингу університетів світу і четверте місце в рейтингу найкращих університетів за версією видавництва *U.S. News & World Report* і також за міжнародним рейтингом *QS World University Rankings* [2]. У цьому університеті лекції, що читаються для студентів, фільмуються, їх текст подається у вигляді транскриптів, після чого як відеозапис, так і транскрипти оприлюднюються на сайті університету. Навчальні дисципліни у Єльському університеті розподілені на чотири групи: гуманітарні, суспільні, фізичні та біологічні (*humanities, social sciences, physical and biological sciences*) [5]. Для проведення дослідження ми обрали по 2 курси лекцій з кожної з цих груп, а саме:

- гуманітарні дисципліни (Сприймання музики (*Listening to Music*); Філософія і наука людської природи (*Philosophy and the Science of Human Nature*));
- суспільні дисципліни (Історія афроамериканців: від звільнення до наших днів (*African-American History: From Emancipation to the Present*); Психологія, біологія та політика харчування (*The Psychology, Biology and Politics of Food*));
- фізичні дисципліни (Проблеми й суперечності в астрофізиці (*Frontiers and Controversies in Astrophysics*); Органічна хімія для першокурсників (*Freshman Organic Chemistry*));
- біологічні дисципліни (Проблеми біомедичної інженерії (*Frontiers of Biomedical Engineering*); Принципи еволюції, екології та поведінки (*Principles of Evolution, Ecology and Behavior*)).

Таким чином, матеріал дослідження дає можливість урахувати раніше згадані чинники впливу на організацію навчального матеріалу щодо загальної характеристики дисципліни: добір лекцій цілого курсу дозволяє виокремити в межах кожного курсу *вступну* і *поточну* лекції, а також урахувати належність лекції до певного курсу й певної групи навчальних дисциплін (розподіл лекцій на вступну та поточну зумовлений тією обставиною, що, згідно попередньо отриманих даних, інформація загаль-

ного характеру про певну навчальну дисципліну не зареєстрована в останніх – підсумкових – лекціях курсу).

Під час проведення аналізу ми скористалися результатами нашого попереднього дослідження, присвяченого аналізу лекції як жанру американського академічного дискурсу [1]. У цій розвідці матеріал, що викладається під час лекції, розглянуто з опорою на лінгвістичне поняття «тема тексту». Це дозволило виявити структуру та потенціал предметного змісту американської академічної лекції, зокрема виокремити ту його частину, що присвячена загальній характеристиці навчальної дисципліни [1, с. 132].

Метою цієї статті є вивчення принципів організації навчального матеріалу щодо загальної характеристики дисципліни в американських академічних лекціях шляхом виявлення їх варіювання у вступній та поточних лекціях курсу, а також у лекціях з різних навчальних дисциплін.

Згідно попередньо отриманих даних, надаючи загальну характеристику навчальній дисципліні, викладач може вести мову про:

- **методологію досліджень**, наприклад:

(1) – Professor Kelly Brownell: *There are three common methods that get used in public health to test the relationship between certain things and diseases, and then to test whether you can turn the picture around. There are cross-sectional studies, and one of the types of those is called a case control study. (The psychology, biology and politics of food; The Department of Psychology; Lecture 12.)*

- **історію навчальної дисципліни**, наприклад:

(2) – Professor Mark Saltzman: *Engineering became a discipline in about the middle of the 1800s. (Frontiers of Biomedical Engineering; The Department of Biomedical Engineering; Lecture 1.)*

- **рівень сучасного розвитку навчальної дисципліни**, наприклад:

(3) – Professor Michael McBride: *So for 150 years organic chemistry courses have tended to acquire a daunting reputation. (Freshman Organic Chemistry; The Department of Chemistry; Lecture 1.)*

- **визначення навчальної дисципліни**, наприклад:

(4) – Professor Michael McBride: *It's called physical-organic chemistry. It's interested not so much in making new compounds as in why compounds behave the way they do. (Freshman Organic Chemistry; The Department of Chemistry; Lecture 31.)*

- **специфіку дисципліни/курсу лекцій**, наприклад:

(5) – Professor Craig Wright: *Music is an aurally perceived phenomenon. You can't cram information about music, the sound of music, into your head the night before a test the way you might be able to in an English course or a history course. The way we hear music, the way our mind processes music, is very, very different from this other kind of information, very different from history or economics. (Listening to Music; The Department of Music; Lecture 1.)*

Предметом обговорення також можуть бути:

- **суміжні науки**, наприклад:

(6) – Professor Tamar Gendler: *But what's distinctive about this course is that in addition to the contributions that are made by the philosophical side of the equation, we're also going to be drawing from a number of other disciplines. <...>. So a lot of the material that we'll address in this course will come from psychology. But some of it will also come from the tradition of political science. <...>. We'll also draw from the field of behavioral economics. (Philosophy and the Science of Human Nature; The Department of Philosophy; Lecture 1.)*

- **характеристика лекційного курсу**, наприклад:

(7) – Professor Craig Wright: *My name is Craig Wright and this is 'Listening to Music', the most basic course that the Department of Music has to offer. (Listening to Music; The Department of Music; Lecture 1.)*

- **отримані результати**, наприклад:

(8) – Professor Mark Saltzman: *We have developed over the last 100 years or so the ability to take cells out of a person, or cells out of an animal, and keep those isolated cells alive in culture for extended periods of time: this technology is called cell culture technology. (Frontiers of Biomedical Engineering; The Department of Biomedical Engineering; Lecture 2.)*

- **термінологія**, наприклад:
(9) – Professor Charles Bailyn: *This is what's called the geocentric model; Earth at the middle.* (Frontiers and Controversies in Astrophysics; The Department of Astronomy; Lecture 1.)
- **знакова система**, наприклад:
(10) – Professor Craig Wright: *Musical notation is a particularly Western phenomenon, and when you stop and think about it only we in the West, and by West what I mean is the United States and Canada and Western Europe and Russia, parts of South America, only we use musical*

notation and we use it principally for our high art music. (Listening to Music; The Department of Music; Lecture 3.)

Переходячи до кількісного аналізу реалізації перелічених змістових складників у досліджених американських лекціях, зазначимо, що перш за все, було встановлено їхнє варіювання у вступній/поточній лекції курсу, для чого за 100 % було прийнято усі реалізації змістових складників у межах курсу лекцій (за виключенням останньої лекції). Результати аналізу подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Процентне співвідношення відомостей про загальну характеристику навчальної дисципліни у вступній/поточних лекції курсу

Назва курсу	Кількісні (процентні) показники реалізації змістових елементів щодо загальної характеристики навчальної дисципліни	
	вступна лекція	поточні лекції
Сприймання музики	89 %	11 %
Філософія і наука людської природи	99 %	1 %
Історія афроамериканців: від звільнення до наших днів	94 %	6 %
Психологія, біологія та політика харчування	18 %	82 %
Проблеми й суперечності в астрофізиці	23 %	77 %
Органічна хімія для першокурсників	22 %	78 %
Проблеми біомедичної інженерії	44 %	56 %
Принципи еволюції, екології та поведінки	68 %	32 %

З наведеної таблиці можна побачити, що подання загальної характеристики навчальної дисципліни не підкоряється певним загальним правилам в американській академічній лекції. Доволі очікуваний результат ми отримали лише у курсах лекцій з гуманітарних дисциплін, де уся основна інформація загального характеру подана у вступній лекції; те саме стосується і одного з курсів, що належить до суспільних дисциплін (*Історія афроамериканців: від звільнення до наших днів*). У групі біологічних дисциплін у курсі *Принципи еволюції, екології та поведінки* загальна інформація про навчальну дисципліну подана переважно у вступній лекції, хоча значна її частина розподілена по поточних лекціях курсу. У решті курсів, що належать

до суспільних, фізичних та біологічних дисциплін загальна характеристика навчальній дисципліні подається більшою мірою під час поточних лекцій, аніж під час вступної лекції. Усі ці дані засвідчують відсутність чітко вираженого впливу академічного чинника (позиції лекції в структурі курсу) на принципи організації навчального матеріалу щодо загальної характеристики дисципліни. Отже можна вважати доведеним той факт, що курс лекцій в американських університетах не структурується за принципом: вступна лекція – загальна характеристика навчальної дисципліни, поточні лекції – інформація більш конкретного характеру, а викладач сам вирішує, яким чином структурувати свій курс. У той самий час можна стверджувати,

що фаховий чинник має певний вплив, оскільки обидва проаналізовані курси лекцій з гуманітарних дисциплін мають приблизно однакові показники: абсолютна більшість інформації загального характеру в них подана у вступній лекції.

Для того, аби глибше поглянути на природу впливу фахового чинника на принципи організації

навчального матеріалу в американській академічній лекції, звернімося до розгляду не лише кількісного, але й якісного варіювання. Іншими словами, розглянемо які саме змістові складники актуалізовані у вступній та поточних лекціях кожного з курсів. Результати цього етапу дослідження подано у таблиці 2.

Таблиця 2

**Репрезентація змістових складників
щодо загальної характеристики дисципліни у вступній та поточних лекціях курсу**

Цикли лекцій		Реалізації підтеми «Загальна характеристика»									
		методологія досліджень	історія навчальної дисципліни	рівень сучасного розвитку навчальної дисципліни	визначення навчальної дисципліни	специфіка дисципліни	суміжні науки	характеристика лекційного курсу	отримані результати	термінологія	знакова система
1. Сприймання музики поточні лекції	вступна лекція	-	-	-	-	+	-	+	-	+	+
	поточні лекції	-	-	-	-	+	+	+	-	+	+
2. Філософія і наука людської природи	вступна лекція	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-
	поточні лекції	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-
3. Історія афроамериканців: від звільнення до наших днів	вступна лекція	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
	поточні лекції	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
4. Психологія, біологія та політика харчування	вступна лекція	+	-	+	-	-	+	-	+	+	-
	поточні лекції	+	-	+	+	-	+	+	+	+	-
5. Проблеми й суперечності в астрофізиці	вступна лекція	+	-	+	+	+	-	-	+	+	+
	поточні лекції	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
6. Органічна хімія для першокурсників	вступна лекція	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+
	поточні лекції	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
7. Проблеми біомедичної інженерії	вступна лекція	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-
	поточні лекції	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-
8. Принципи еволюції, екології та поведінки	вступна лекція	+	+	-	+	+	-	-	-	+	-
	поточні лекції	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-

Як видно з таблиці, найбільшу питому вагу мають такі змістові складники: термінологія (zareєстрована в усіх вісьмох курсах лекцій), характеристика лекційного курсу (наявна в сімох курсах

лекцій), специфіка дисципліни (zareєстрована в шістьох курсах лекцій), визначення навчальної дисципліни, суміжні науки та отримані результати (наявні в п'ятьох курсах лекцій), методологія дос-

ліджень, рівень сучасного розвитку (наявні в чотирьох курсах лекцій), історія навчальної дисципліни та знакова система (наявні в трьох курсах лекцій).

Дані таблиці також демонструють варіювання елементів змісту в залежності від академічного показника. Зокрема, у вступній лекції найбільшу питому вагу мають термінологія (zareєстрована в усіх вісьмох курсах), специфіка дисципліни (zareєстрована у шістьох курсах), методологія досліджень, рівень сучасного розвитку, визначення навчальної дисципліни та отримані результати (zareєстровані в чотирьох курсах), історія ннавчальної дисципліни та знакова система (наявні в трьох курсах), суміжні науки, характеристика лекційного курсу (наявні у двох курсах).

У поточних лекціях найбільшу питому вагу мають термінологія (zareєстрована в усіх вісьмох курсах), характеристика лекційного курсу (наявна в сімох курсах), суміжні науки та отримані результати (наявні в п'ятьох курсах), рівень сучасного розвитку, визначення навчальної дисципліни та специфіка дисципліни (zareєстровані у чотирьох курсах), методологія досліджень та знакова система (наявні в трьох курсах) та історія навчальної дисципліни (наявна в одному курсі).

Отримані дані дозволяють дійти висновку про те, що як академічний, так і фаховий чинники, мають певний вплив на організацію змісту щодо загальної характеристики навчальної дисципліни. Проте цей вплив виявився не настільки чітко вираженим, як ми попередньо очікували. Зокрема, подання інформації загального характеру виявилось

властивим у більшості з проаналізованих курсів як для вступної, так і для поточних лекцій. Водночас сама ця інформація загального характеру продемонструвала перевагу таких змістових складників як термінологія, характеристика лекційного курсу, специфіка дисципліни. Отримані дані, на наш погляд, можна пояснити тією обставиною, що досліджені курси лекцій є у більшості вузькоспеціалізованими, і це позбавляє викладача необхідності надавати багато загальної інформації, як того потребують базові теоретичні дисципліни.

На підтвердження отриманих висновків ми плануємо у перспективі провести аналогічний аналіз в порівняльному аспекті (на матеріалі курсів лекцій з базових теоретичних дисциплін та спецкурсів).

ЛІТЕРАТУРА

1. Рябих Л.М. Лекція як жанр американського академічного дискурсу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Рябих Людмила Михайлівна. – Харків, 2014. – 264 с. 2. Йельський університет // Енциклопедія «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org>. 3. Fortuño B.B. Discourse Markers within the University Lecture Genre: A contrastive study between Spanish and North-American lectures: thesis / B.B. Fortuño. – English Studies Department, Humanities, 2006. – 333 p. 4. Hyland K. Academic Discourse: English in a Global Context / K. Hyland. – London : Continuum Discourse Series, 2009. – 215 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

5. Open Yale courses [Electronic resource]. – Access : <http://oyc.yale.edu/>.